

Товт Валерій Адальбертович,*ORCID ID: 0000-0001-5421-9460**кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри фізичного виховання,**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»***Товт-Коршинський Андрій***ORCID ID: 0009-0009-4953-7646**аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

PRAXEOLOGICAL APPROACH IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

В статті актуалізується проблема фаховості роботи учителя фізичної культури в системі шкільної освіти. Вказується, що від здатності учителя реалізувати свою педагогічну майстерність напряму залежить здоров'я і фізичний розвиток учнів. Обґрунтовуються основні складові структури педагогічної майстерності учителя. Показано, як структуризація системи впливає на можливість продовжувати вдосконалення фахової підготовки учителів фізичної культури та створювати умови для ефективного формування професійних компетентностей. Досліджено можливості прaxeологічного підходу, як дієвого інструменту у плануванні та проектуванні процесу формування професійної майстерності майбутнього учителя фізичної культури. Зазначається, що технологія планування й проектування передбачає добір найбільш ефективних засобів та методів навчання, конкретизацію завдань, врахування індивідуальних особистісних якостей майбутніх учителів. Проведено аналіз структурних елементів педагогічної майстерності учителя у використанні різних форм фізичного виховання школярів. Зазначається, що у некваліфікованого учителя уроки стандартизовані та одноманітні. Досвідчений учитель підходить до планування кожного уроку креативно, використовує все різноманіття засобів та методів. Важливою компетентністю учителя залишається здатність реалізації на уроках основних дидактичних принципів та інноваційних технологій. Учителі-новатори вирізняються тим, що їхні зусилля збігаються з прагненням учнів досягти очікуваних результатів, на які саме спрямована освітня діяльність. В підсумку підтверджено, що застосування прaxeологічного підходу дає можливість правильно спланувати й спроектувати фахову підготовку учителя фізичної культури. Позитивний результат досягається через структурування освітнього процесу, оптимізацію засобів та методів навчання, конкретизацію завдань, врахування специфіки навчального матеріалу та індивідуальних особистісних якостей майбутніх учителів.

Ключові слова: учитель фізичної культури, прaxeологічний підхід, фахова підготовка, педагогічна майстерність.

The article highlights the relevance of specialization in the work of physical education teachers within the school education system. It emphasizes that the health and physical development of students directly depend on the teacher's ability to implement their pedagogical expertise. The main components of the structure of a teacher's pedagogical mastery are substantiated. The article demonstrates how the structuring of the system influences the potential for ongoing improvement in the professional training of physical education teachers and the creation of conditions for the effective development of professional competencies. The potential of the phraseological approach is explored as an effective tool for planning and designing the process of forming professional mastery in physical education teachers. It is noted that the technology of planning and design involves selecting the most effective teaching tools and methods, specifying tasks, and considering the individual personal qualities of future teachers. An analysis of the structural elements of pedagogical mastery is conducted regarding the use of various forms of physical education for schoolchildren. It is pointed out that unqualified teachers tend to deliver standardized and monotonous lessons. In contrast, experienced teachers creatively approach the planning of each lesson, utilizing a wide variety of tools and methods. A critical competency of a teacher is the ability to implement core didactic principles and innovative technologies in lessons. Innovative teachers are distinguished by their ability to align their efforts with students' aspirations to achieve expected outcomes, which are the focus of educational activities. In conclusion, it is confirmed that applying the phraseological approach enables the proper planning and design of the professional training of physical education teachers. Positive results are achieved through the structuring of the educational process, optimizing teaching tools and methods, specifying tasks, and accounting for the specific nature of educational materials and the individual personal qualities of future teachers.

Key words: physical education teacher, praxeological approach, professional training, pedagogical mastery.

Постановка проблеми. Проблема фаховості роботи учителя фізичної культури в системі шкільної освіти завжди була актуальною. Адже від його рівня кваліфікації та здатності реалізувати свою педагогічну майстерність напряму залежить здоров'я і фізичний розвиток учнів. Достатнє розуміння складових структури педагогічної майстерності учителя в освітній діяльності дає можливість продовжувати вдосконалення системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури та створювати умови для ефективного формування важливих професійних компетентностей. Саме тому проблема фахової підготовки учителя фізичної культури постійно знаходиться у полі зору науковців і працівників освіти. Праксеологічний підхід є ефективним інструментом у плануванні та проектуванні процесу формування його професійної майстерності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією із складових елементів структури системи підготовки шкільного учителя вважається правильне планування й проектування педагогічної роботи. При цьому важливим у фаховій підготовці є застосування праксеологічного підходу на засадах загальних, дидактичних та педагогічних принципів побудови процесу навчання в ЗВО [4, с. 148]. Планування й проектування процесу підготовки учителя фізичної культури передбачає добір найбільш ефективних засобів та методів навчання, конкретизацію завдань, врахування специфіки навчального матеріалу та індивідуальних особистісних якостей майбутніх учителів [1, с. 25; 5, с. 9].

Аналізуючи роль і значення педагогічної майстерності учителя у використанні різних форм фізичного виховання школярів, необхідно акцентувати увагу на його вмінні якісно проводити уроки фізичної культури. Зазначається, що у некваліфікованого учителя уроки в більшості випадків стандартизовані та одноманітні. Досвідчений учитель підходить до планування кожного уроку креативно, проводить його на високому емоційному рівні, використовує все різноманіття засобів та методів виховання. Хороший учитель ставиться до учнів з повагою, намагається розвинути в них інтерес і бажання займатися руховою активністю, сформувавши потребу у постійному самовдосконаленні [3, с. 71].

Важливою компетентністю шкільного учителя залишається здатність до практичної реалізації на уроках фізичної культури основних дидактичних принципів та інноваційних технологій. Зазначається, що уроки учителів-новаторів вирізняються

тим, що їхні зусилля збігаються з прагненням учнів досягти очікуваних результатів, на які саме спрямована педагогічна діяльність, визначена освітньою програмою. Під час уроків повинно формуватися свідоме ставлення учнів до виконання педагогічних завдань з повним розумінням значення всіх рекомендацій і вимог учителя. Якщо рухове завдання можна реалізувати різними способами, учні повинні мати можливість обрати для себе той варіант, який вони вважають найкращим, з обов'язковим обґрунтуванням техніки виконання вправи і аналізом допущених помилок [2, с. 122; 6, с. 312].

Мета статті. Обґрунтування складових структури фахової підготовки учителя фізичної культури та використання цієї інформації для планування і проектування процесу формування його професійної майстерності з використанням праксеологічного підходу.

Методи дослідження. В процесі дослідження використовувались такі методи: аналіз та узагальнення спеціальної літератури з метою уточнення існуючої проблеми; опитування науково-педагогічних працівників; педагогічне спостереження за процесом підготовки вчителів фізичної культури; експертна оцінка ефективності планування процесу формування професійної майстерності вчителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. Результати опитування науково-педагогічних працівників підтвердили, що важливим у структурі становлення педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури є побудова освітнього процесу на основі праксеологічного підходу. Такий підхід передбачає планування і проектування процесу формування основних психолого-педагогічних знань, вмінь і навичок, які є основою фахових компетентностей учителя фізичної культури. Більшість професійних вмінь та навичок формуються у навчальних закладах в процесі підготовки здобувачів до майбутньої фахової діяльності, а також безпосередньо під час проходження низки педагогічних практик. Як показує досвід, цей процес досить тривалий і вимагає першочергового визначення основних складових компонентів структури педагогічної майстерності учителя. Подальшими дослідженнями встановлено перелік таких складових, які з метою оптимізації були об'єднані нами в окремі групи вмінь та навичок, а саме: конструктивних, комунікативних, організаторських, дидактичних, перцептивних, сугестивних, пізнавальних і прикладних (Рис. 1).

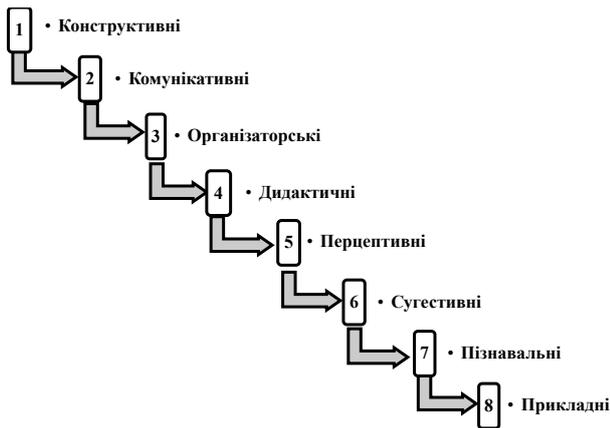

Рис. 1. Основні групи вмінь та навичок, що складають структуру педагогічної майстерності вчителя фізичної культури

Таким чином до першої групи увійшли конструктивні вміння та навички, що передбачають здатності обирати доцільні форми і види педагогічного впливу, дієві методи і засоби навчання руховим діям, вміння планувати та проектувати роботу, застосовувати індивідуально-орієнтований підхід, ін. До другої групи увійшли комунікативні вміння та навички, покликані забезпечити налагодження стосунків між суб'єктами навчально-виховного процесу. Зокрема встановлювати комунікативні зв'язки між викладачами і студентами, а також всередині окремого педагогічного колективу, регулювати міжособистісні стосунки серед студентів, здатність вирішувати конфлікти, тощо.

До третьої групи увійшли організаторські вміння та навички, а саме вміння керувати студентськими колективами, створювати оптимальні умови для їх професійного становлення, забезпечувати дружню атмосферу і злагоджену роботу в групах, приймати участь у роботі студентських громадських організацій, організувати виховну роботу зі студентами в позанавчальний час. До четвертої групи віднесено дидактичні вміння та навички, які дозволяють доступно і зрозуміло пояснювати студентам зміст навчального матеріалу, організувати самостійну роботу, сприяти розвитку евристичних здібностей, формувати мотиваційну компоненту, вміння використовувати ефективні методи самостійної

роботи. До п'ятої групи увійшли перцептивні вміння та навички, зокрема здатність створювати атмосферу довіри і партнерства, можливість визначати психоемоційний стан студента, ін. До шостої групи увійшли сугестивні вміння та навички впливати на емоційно-вольову сферу з метою посилення мотивації та концентрації максимальних зусиль на вирішення навчальних завдань. До сьомої групи увійшли пізнавальні вміння та навички аналізувати нову інформацію, використовувати інноваційні технології в професійній діяльності, здатності переймати кращий педагогічний досвід, проявляти творчий підхід і креативність. До восьмої групи увійшли прикладні вміння та навички, що включають володіння технічними засобами навчання, зокрема комп'ютерною технікою, спортивними приладами, спеціальним обладнанням та інвентарем.

Спостереження за навчальним процесом в ЗВО показало, що одне тільки обґрунтування складових структури професійної майстерності не забезпечує досягнення позитивного результату. Однак використання цієї інформації допомагає на основі використання праксеологічного підходу спланувати та спроектувати процес формування основних компетентностей учителя фізичної культури. Зокрема такий підхід передбачає певну послідовність у фаховій підготовці вчителя фізичної культури. Відповідно до логіки праксеологічного підходу увесь процес підготовки здобувачів вищої освіти нами було поділено на три етапи: алгоритмічний, напівалгоритмічний, евристичний (Рис. 2).

Перший етап отримав назву «алгоритмічний (або репродуктивної поведінки)». За результатом наших спостережень і опитувань, він притаманний початковому періоду підготовки майбутнього учителя фізичної культури. Особливістю цього етапу є те, що студентів-першокурсників навчають діяти за певними алгоритмами, виправляючи будь-які відхилення від загальноприйнятих правил і технічних вимог. Відбувається формування комплексу чітких поведінкових реакцій, необхідних для вирішення простих навчальних завдань. Увага здобувачів концентрується на якомога точному відтворенні таких алгоритмів дій.

Рис. 2. Основні етапи фахової підготовки вчителя фізичної культури

Наступний напівалгоритмічний етап підготовки охоплює період виконання здобувачами завдань, що потребують певної самостійності у прийнятті рішень. При цьому в основі виконання таких завдань лежать вже сформовані раніше алгоритми дій, які відіграють роль структурних блоків цілісного процесу педагогічної діяльності студента. На цьому етапі студент, майбутній учитель фізичної культури, вже володіє основами професійних знань і вмінь, але ще не має достатньо розвинутої самокритичності та необхідних здібностей до самоаналізу і самовдосконалення. В більшій мірі він зосереджує свою увагу на окремих деталях, що призводить до частих помилок у виконанні завдань. Функція викладача на цьому етапі підготовки полягає у виявленні та виправленні цих помилок. Прикладом можуть слугувати курсові роботи, які виконуються під наглядом наукового керівника.

Заключний евристичний (творчий) етап у підготовці учителя фізичної культури розпочинається на випускних курсах навчання. Він притаманний студентам з достатньо високим рівнем підготовленості на завершальній стадії формування їх педагогічної майстерності. На цьому етапі підготовки здобувачі вже здатні

до саморозвитку, творчого пошуку та самостійного вирішення складних проблемних завдань. Основна роль на цьому етапі переходить від викладача до студента, який володіє достатнім рівнем знань і вмінь для продовження самостійного вдосконалення своєї професійної майстерності. Прикладом такого самовдосконалення може слугувати дипломна робота, яку студент зобов'язаний виконати самостійно.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підтверджено, що застосування праксеологічного підходу дає можливість правильно спланувати й спроектувати фахову підготовку учителя фізичної культури. Позитивний результат досягається через структурування освітнього процесу, оптимізацію засобів та методів навчання, конкретизацію завдань, врахування специфіки навчального матеріалу та індивідуальних особистісних якостей майбутніх учителів. Подальше дослідження процесу планування і проектування системи підготовки здобувачів вищої освіти за всіма спеціальностями на основі праксеологічного підходу вважаємо перспективним так, як це дозволить оптимізувати освітню діяльність і покращити рівень кваліфікації випускників ЗВО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Артюшенко А.О. Практиологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-масової роботи в основній школі. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Вип. 11 (184) 2024. С. 22–26.
2. Білевич О. Моральне виховання як фактор формування особистості учнів в процесі занять фізичною культурою і спортом / Олександр Білевич, Валерій Товт. *Матеріали щорічної університетської підсумкової наукової студентської конференції факультету здоров'я та фізичного виховання ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. Уклад. д.пед.н. Стеблюк С.В., 14 травня 2024 р. Ужгород, 2024. С.120–123.
3. Ніколенко Б. А. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до формування морально-вольових якостей учнів у позакласній виховній роботі : магістерська робота студента групи ОПНм-23 / науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент В. В. Іванова. Кривий Ріг : КДПУ, 2024. 84 с.
4. Поліщук, В. А. Практиологічний підхід як інноваційна основа вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників / В. А. Поліщук. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. І.В. Козубовська. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2014. Вип. 32. С. 148–150.
5. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2009. 38 с.
6. Хома Т. Особливості упровадження інноваційних методів навчання у процесі підготовки майбутніх тренерів-викладачів. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Вип. № 72 том 3, 2024 р. С.309–313.

Товт В. А., Товт-Коришинський А.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY)

Дата першого надходження статті до видання: 09.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.02.2026

